

engelske og russiske alternativ førte samtidig til en politisk modsætning mellem kansler og medarbejder, idet det var Holsteins opfattelse, at et brud med Rusland var uundgåeligt, og at man derfor i alliance med England, Østrig-Ungarn, Italien og Tyrkiet skulle »das Prävenire spielen«, medens det netop var Bismarcks hovedformål at undgå et definitivt brud med Rusland. Holsteins undsigelse af den såkaldte »Rückversicherungsvertrag« i 1890 er således en konsekvens af hans i 1885 erhvervede opfattelse. Denne krise er samtidig den eneste udenrigspolitiske begivenhed, Richter kommer ind på i sin bog, og i behandlingen af den kan han egentlig ikke siges at bryde nyt land.

Dette rejser spørgsmålet om berettigelsen af en bog som denne. Det må konkluderes, at den kun i mådeligt omfang kaster lys over det problem, den rejser, nemlig forholdet mellem Bismarck og hans medarbejdere. Vi får intet at vide om arbejdsgangen i det tyske udenrigsministerium; vi får intet – eller meget lidt – at vide om de principper, der var gældende for ledelsen af udenrigspolitikken, der føjes intet nyt stof til det allerede kendte undtagen på uvæsentlige punkter, men der leveres en tilbundsgående, omend ofte ufrivillig, dokumentation af Holstein som et patologisk tilfælde. Resultatet er blevet en prototype på, hvad professor Lindhardt engang kaldte »historien som sladder«. Richters afhandling kan ses som en uheldig konsekvens af princippet »publish or perish«, der desværre har en tendens til at overfodre det historiske marked med ligegyldige detailstudier.

JOHNY LEISNER

ROBERT BLAKE: Disraeli. London, Eyre and Spottiswoode, 1966. xxiv + 819 s.
Ill. 90 sh.

Disraeli, det engelske konservative partis »indispensable liability« har ikke siden Monypenny og Buckles 6-binds udgave (1910–20), været genstand for et forsøg på en samlet karakteristik ud fra en fornyet gennemgang af det umådelige utrykte kildemateriale. Robert Blake, hvis foretrukne genre er den historiske biografi – han har tidligere skrevet »The Unknown Prime Minister: The Life and Times of Andrew Bonar Law 1858–1923« – har skabt et værk, der i stil og anlæg helt tåler sammenligning med de store viktorianske forgængere. Til trods for sit store omfang er det en letlæst bog. Blake har i fuldt omfang levet op til den engelske tradition, der kræver litterær kvalitet af historiske fremstillinger. Hans Disraeli fængsler som helten i en af det 19. århundredes store udviklingsromaner. 1830'ernes frivole dandy, 1840'ernes frustrerede, men vittige og skarpe karrierejæger, 1850'ernes og 1860'ernes blændende leder af den konservative opposition imod de dominerende whig-dynaster og 1870'ernes ældre statsmand, der lagde Victoria for sine fødder, er skildret med en intensitet og en indlevelse, som kun få historikere kan konkurrere med. Også romanforfatteren har Blake underkastet en omfattende analyse. Han fremhæver med rette Disraeli som skaberen af den politiske roman, men også at ihvertfald »Coningsby« og »Sybil« stadig er særdeles læseværdige, og at de alene ville have sikret deres forfatter en plads i Englands historie, både p. gr. af deres analyse af den samtidige engelske politiske arena, af deres forståelse af de af industrialismen skabte sociale problemer –

Disraeli er ophavsmand til udtrykket »the two Nations« – og af deres vid, der gør Disraeli til en tydelig forløber for Oscar Wilde.

Det er imidlertid ikke blot Disraeli selv, men også hans hele milieu, Blake har formået at genskabe, i stort som i småt. Vi får glimrende analyser af de herskende trends hos den politiske overklasse, og vi bliver præsenteret for menuen ved mere end én middag hos det bedre selskab. Man kan næsten ikke undlade at ærgre sig over, at Blake selv er så meget viktorianer, at han foreholder læseren de mere saftige dele af Disraelis korrespondance, der karakteriseres som »unprintable even in this liberal era«.

Blakes indfølelse og forstående holdning fører ikke til skønmaleri. Tværtimod gør han hvad han kan for at aflive en række af de stadig i vide kredse accepterede myter om Disraeli, bl. a. ved at fremhæve, at hans oprindelse ikke var helt så beskeden som ofte hævdet, og hans efterfølgende karriere derfor ikke helt så svimlende og »romantisk« som han af og til selv yndede at give det udseende af. Disraeli som tory-demokrat bliver der heller ikke meget tilbage af, idet Blake ganske afviser, at der skulle være sammenhæng mellem hans rejsting af det sociale spørgsmål som leder af »Young-England«-bevægelsen i 1840'erne, hans medansvar for valgretsudvidelsen i 1867 og den konservative regerings sociale politik 1874–76. I stedet citerer han Disraelis bemærkning til Bright: »we came here for fame« som den egentlige drivkraft bag hans politiske karriere. Hans oprør imod Peel 1845–46 ses først og fremmest som et udslag af desperation over endnu ikke som fyrreårig at have opnået blot det mindste politiske embede, og spaltningen af det konservative parti på kornlovsspørgsmålet, der fik Peel og næsten samtlige andre konservative ledere til at udvandre, vurderes som den begivenhed, der alene gav Disraeli muligheden for at nå frem i første række. Ikke fordi han vakte tillid hos de tilbageblevne konservative »back-benchers«, men fordi de simpelt hen ikke blandt deres egne talte en politiker, der havde format til at overtage lederskabet af partiet. Disraelis personlige sejr var da også på det nærmeste ødelæggende for det konservative parti. Først i 1874 fik underhuset på ny et konservativt flertal. Disraeli blev 70, før han nåede sikkert op på »the top of the greasy pole«, og da ironisk nok fordi den peelske koalition af samfundets moderate kræfter på ny midlertidigt sluttede sig til de konservative, p. gr. af den angst Gladstones tilsyneladende stadig mere radikale indstilling havde skabt hos det velbærgede borgerskab. Det store konservative nederlag i 1880 viste sejrns tilfældige karakter, og først Gladstones brud med whiggeerne 1885–86 – altså efter Disraelis død – gav de konservative den stilling som Englands dominerende parti, som de i det store og hele har kunnet bevare siden.

Blake afviser således, at der var nogen essentiel forskel mellem Peels og Disraelis konservatisme, og tilskriver modsætninger mellem dem i 1840'erne personlige faktorer. Lidt mere tilbøjelig er han til at anerkende en udenrigspolitisk »Beaconsfieldism«, hvis kerne var en aktiv fremhævelse af Englands stormagtsstilling og en betoning af imperiets – i første række Indiens – betydning for England. Gælden til Palmerstons »gun-boat-diplomacy« er dog tydelig, og det er vel rigtigere at betragte Disraeli som formidleren, der gjorde imperialismen til en konservativ shibboleth, end som en egentlig nyskaber. Da Disraeli i 1852, 1858–59 og 1866–68 var finansminister i Derbys vaklende minoritetsregeringer, var han næsten demonstrativt påholdende over for de militære udgifter. Men i

1870'erne var Gladstone »Little Englander«. Hadet mellem disse to mænd, der hos begge antog patologisk karakter, er næsten tilstrækkeligt til at forklare Disraeli som imperialist, og det er udenrigspolitisk lige så umuligt at finde en langsigtet politik hos ham, som det er indenrigspolitisk. Det er imidlertid tydeligt at Blake ikke er på hjemmebane, når han beskæftiger sig med udenrigspolitik, og det er vanskeligt at tage hans vurdering af Disraeli som Bismarcks diplomatiske jævnbyrdige helt højtideligt, selv om han fører Bismarck selv som vidne for sin påstand: »Der alte Jude, das ist der Mann«. Hans behandling af Berliner kongressen og dens problematik røber, at han ikke er fortrolig med baggrunden for Bismarcks forsøg på at optræde som ærlig mægler.

»Disraeli never was a grave statesman« er Blakes konklusion, med tilføjelsen »perhaps this was why he was so often in opposition and so seldom in power«. Det er måske også derfor man trods alt efter læsningen af Blakes bog stadig ikke føler sig i stand til at forklare, hvori Disraelis storhed egentlig bestod. At han var en formidabel parlamentariker er ubestrideligt, at hans veltalenhed og vid, hans excentricitet og hans byronske manerer gør ham til en spændende personlighed er givet. Men det er vist lige så givet, at han var uden noget egentligt politisk ståsted, at han var gennemført opportunist. Som premierminister var han uden planer og ofte usikker og rådvild, måske i virkeligheden mere optaget af magtens ydre attributter end af magten selv. Uden Disraeli ville engelsk politik i det 19. århundrede have været en mere grå affære, men den ville næppe have formet sig væsentlig anderledes. Man får indirekte af Blakes bog den fornemmelse, at Disraeli til syvende og sidst blot var det engelske aristokratis villige hofnar, tålt, fordi han forekom uundværlig, men alligevel undværlig, fordi han var tom.

JOHNY LEISNER

PAUL SMITH: *Disraelian Conservatism and Social Reform. Studies in Political History.* London, Routledge & Kegan Paul, 1967. ix + 358 s. 60 sh.

Hvorfor overlevede det engelske konservative parti de mange økonomiske og sociale omkalfatringer, der har ramt det engelske samfund siden Liverpools langlivede kabinet i begyndelsen af det 19. århundrede? Hvordan kan det være, at »the Tory or Conservative party furnishes a classic case of succesful adaption to a changing environment«, når på kontinentet så mange af de konservative partier faldt samtidig med det feudalt-aristokratiske samfund, hvis eksponenter de var?

Denne problemstilling er udgangspunktet for Paul Smiths analyse af den konservative socialpolitik 1866-80, altså stort set i den periode, da Disraeli var partiets leder, og derfor kommer fremstillingens videre forløb på mange måder til at forme sig som et opgør med myten om Disraeli som tory-demokrat. Smith kan lige så lidt som fx. Blake acceptere Dizzy som den konsekvente talsmand for konservatismen som »the national party«, der ved at tale arbejderne sag skulle forene de to nationer og bringe whiggernes snævre klassebestemte oligarki til ophør. Han betoner de disraeliske ideers principielle irrationalitet og mangel på sammenhæng: »Original and bizarre, brilliant and meretricious, fanciful and vulgar,